فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۳۵)، بهار ۱۴۰۰
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۲۳۶-۲۱۳

تحلیل عوامل مؤثر بر پایداری معیشت در روستاهای شهرستان ساری

زهرا شریفی‌نیا*؛ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۳/۰۶ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۰۹/۲۴

چکیده

توجه به رویکرد معیشت پایدار، یکی از رویکردهای تحلیلی در زمینه توسعه پایدار روستایی است؛ که مورد توجه زیادی از مردم محلی قرار گرفته است. هدف از این پژوهش بررسی عوامل اثرگذار بر تقویت معیشت پایدار روستایی در دهستان مذکوره(شهرستان ساری) است. نوع تحقیق کاربردی، روش مورد استفاده توصیفی و مبتنی برای گردآوری میدانی(پرسشنامه) است. جامعه آماری این تحقیق بر اساس سرشماری ۱۳۹۵ شامل ۳۰ روستا در دهستان مذکوره و بالغ بر ۱۹۴۸۸ نفر و طبق فرمول کوکران، و خطای ۰/۰۵؛ تعداد ۳۷۷ پرسشنامه محاسبه و به صورت تصادفی بین مردم محلی توزیع شد. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی تحلیل عاملی استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که مقدار KMO برای عوامل مؤثر در تقویت معیشت پایدار ۰/۹۲۴، مقدار بارتلت ۹۷۶۴/۲۷۹ و در سطح ۹۹٪ اطمینان، معنادار است. همچنین ۱۵ عامل شناسایی و در مجموع ۵۳/۹۰۸ درصد واریانس کل متغیرها را تبیین می‌کنند و ۴۷/۰۰۲ درصد از واریانس باقی مانده مربوط به سایر عواملی است که پیش‌بینی آن‌ها مسیر نشده است. عامل اول، یعنی درآمد و اشتغال‌زایی با مقدار ویژه ۱۵/۳۵ و بیش از۱۵/۳۵۰ درصد از کل واریانس ها را به خود اختصاص داد و عامل پانزدهم، کانون فرهنگی با مقدار ویژه ۱/۳۸۴ و مقدار واریانس ۵۳/۹۰۸ در اخرین عامل قرار دارد. بنابراین می‌توان بیان کرد که معیشت پایدار در مناطق روستایی، تابع عوامل بسیاری است که درآمد و اشتغال‌زایی از مهم‌ترین عوامل تأثیر گذار از دیدگاه مردم محلی است.

واژگان کلیدی: معیشت پایدار روستایی، اقتصاد روستایی، مناطق روستایی، شهرستان ساری.

* z.sharifinia57@gmail.com

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

۱) مقدمه

بررسی مطالعات صورت گرفته در کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که برنامه‌های اقتصادی که در اکثر کشورهای جهان سوم در راستای دست یابی به معیشت پایدار و مسائل اقتصادی صورت گرفته، نتوانسته است زمینه را برای کاهش فقر و اقتصاد پایدار در مناطق روستایی فراهم کند (Campos et al, 2018: 9; Shen et al, 2008: 20; Sinding, 2009: 3024). به طوری که امروزه یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های برنامه‌ریزی در جوامع روستایی و کانون تمرکز فقرا در کشورهای در حال توسعه تامین معیشت است(سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۸). تغییر در رفاه یا هم زمان تغییر در فقر، از زمینه های ارزیابی نظام های اقتصادی به شمار می آید(ریاحی و سلطان آبادی، ۱۳۹۷: ۹۷). رویکرد معیشت پایدار همواره هدف کلی از نابودی فقر را رسیدن به توسعه توانایی های جامعه، خانواده و فرد برای بهتر نمودن سیستم های معیشتی آن ها می داند(علی مددی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۲). جامعه و مناطق روستایی یکی از کانون‌های مهم برای برآورده ساختن این اهداف خواهد بود؛ و توسعه روستایی سهم بسیاری در دست‌یابی به اهداف کلی توسعه در سطح ملی خواهد داشت(جمعه‌پور، ۱۳۹۶: ۵۶). پس برای رسیدن به این هدف؛ همواره رویکردها و پاردایم‌هایی طی دروه‌های مختلف توسط دانشمندان و نظریه پردازان ارایه گردیده است(Mphande, 2016: 23). یکی از این رویکردها که در دهه اخیر مطرح شده است، رویکرد معیشت پایدار می باشد، که برای اولین بار توسط چمبرز در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد؛ و کمیسیون جهانی توسعه و محیط‌زیست آن را به رسمیت شناخت(Conroy & Litvinoff, 2013: 12). پس معیشت پایدار یکی از رویکـردهـای تحلیلی جدیـد در زمینـه توسعه روستایی است، و سعی دارد مشکل فقـر و آسـیب پـذیری خانوارها را بر محوریـت انسـان حـل کند(Phillips & Potter, 2003: 75). از این رو در نظریه‌های توسعه؛ توجه به رویکرد معیشت پایدار، برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی در راستای تغییر الگوی زندگی به الگوی مطلوب تبدیل شده است و از ابزارهای مهم رسیدن به توسعه پایدار محسوب می‌شود(قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴: ۴).

معیشت زمانی پایدار است که بتواند در برابر فشارها و شوک ها مقاومت کند و توانایی ها و دارایی-های خود را، هم اکنون و هم در آینده حفظ یا تقویت کند، در حالی که پایه منابع طبیعی را تضعیف نکند(Tegebu, 2008: 149). این رویکرد نه تنها سرمایه‌ها و نتایج معیشتی را در نظر می‌گیرد؛ بلکه بر اهمیت بافت آسیب‌پذیری و ساختارهای در حال تحول نیز تاکید دارد (Ellis & Biggs, 2001: 438; Scoones, 1998: 13). از این رو معیشت به عنوان ذخایر کافی و جریانی از غذا و پول نقد، که برای تأمین نیازهای اساسی ضروری است، حائز اهمیت می‌باشد. توسعه پایدار با توجه به گستردگی و جامعیت اهداف، اکنون به عنوان رویکردی غالب در بررسی ابعاد سکونتگاه‌های روستایی است و لازمه هر نوع توسعه پایداری، پایداری معیشت ساکنان آن منطقه می‌باشد(اسحاقی میلاسی و محمودی، ۱۳۹۷: ۲۱۸). لذا این رویکرد بر تفکر جامع و یکپارچه در مورد کاهش فقر و توسعه روستایی تأکید می‌کند. بنابراین هدف از این پژوهش بررسی عوامل اثرگذار در معیشت پایدار روستایی دهستان مذکوره در شهرستان ساری است و به دنبال پاسخگویی به این سوال اساسی است؛ مهم ترین عوامل تاثیر گذار بر تقویت معیشت پایدار در منطقه مورد مطالعه کدامند؟

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

۲) مبانی نظری

آنچه امروز برای جهان معاصر مطرح است، تنها مقوله توسعه اقتصادی و اجتماعی نیست، بلکه معیشت پایدار در سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه قرار گرفته است. معیشت به معنی زندگی و زنده بودن، توانایی، دارایی‌ها و فعالیت‌هایی است که برای زندگی و زنده بودن مورد نیاز است (Chambers, 2012: 254). در فرهنگ آکسفورد، معیشت پایدار وسیله‌ای حمایتی تعریف شده است که صرفاً برای مصرف و درآمد نیست، بلکه وسیله‌ای برای زندگی ایمن محسوب می‌شود. لذا مفهوم مهم و مرکزی در ایده معیشت پایدار، ایمنی معیشت است که کمیسیون جهانی توسعه و محیط زیست آن را این گونه تعریف کرده است: «معیشت به عنوان ذخایر کافی و جریانی از غذا و پول نقد تعریف شده است که برای تأمین نیازهای اساسی ضروری اند. منظور از امنیت نیز ایمنی مالکیت یا دسترسی به منابع و فعالیت‌های درآمدزا است که ذخایر و دارایی‌هایی را برای خنثی کردن خطر یا بهبود منابع تولید برای خانوار شامل می‌شود. امنیت معیشت پایدار را می‌توان از طریق مالکیت زمین، ماهگیری، شکار، استخدام پایدار با حق الزحمه کافی یا مجموعه ثانوی از فعالیت‌ها در روستاهای مختلف به دست آورد» (Shen et al, 2008: 19). بر اساس گزارش امنیت غذایی به این سو، مباحثه بر فقر، پایداری، سیستم های معیشتی روستا و تنوع بخشی آن ها و تمرکز و تاکید بر فرآیند مشارکت و ماهیت فقر، منجر به رسمیت رویکرد معیشت پایدار شد(Shen et al, 2008: 25). بنابراین با توجه به تعاریف مختلف، می‌توان در کل بیان کرد که، معیشت به کلیه دارایی‌های مالی و اجتماعی، قابلیت‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز یک شیوه زندگی اطلاق می‌شود و زمانی پایدار خواهد بود که این قابلیت‌ها و دارایی‌ها را در زمان حال و آینده حفظ و بهبود دهد، به طوری که منابع طبیعی پایه را از بین نبرد و از بروز شوک‌ها و استرس‌ها جلوگیری و آن ها را مدیریت کند(Xu et al, 2015: 4852).

رهیافت معیشت پایدار به لحاظ جامعیت و توجه به اصل پایداری، با تلفیق مناسب این دارایی‌ها و منابع، ساز و کارهایی را جهت اشتغال و درآمد مطمئن و غیرمخرب فراهم می‌آورد و با کنار گذاشتن روش‌های حذفی و محدود کننده، جوامع محلی را به سمت بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی سوق خواهد داد(کرمی دهکردی و انصاری، ۱۳۹۱: ۸۳). معیشت هنگامی پایدار است که بتواند در مواجهه با فشارها و خسارت‌های غیرمترقبه مقاومت نموده و خود را ترمیم نماید بدون آن که به منابع طبیعی آسیب وارد کند، قابلیت‌ها و سرمایه‌های خود را در آینده ارتقاء بخشد(توکلی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۵)، دارایی های معیشت به منابع پایه مردم محلی اشاره دارد. این دارایی‌ها اغلب شامل پنج مولفه هستند، که عبارتند از:

سرمایه انسانی: مهارت ها، دانش، توانمندی برای کار و سلامتی

سرمایه طبیعی: موجودی منابع طبیعی کارآمد برای معیشت(زمین، جنگل، آب)

سرمایه مادی(فیزیکی): شالوده بنیادی(حمل و نقل، پناهگاه، آب، انرژی و ارتباطات) و ابزار تولید

سرمایه مالی: منابع مالی که در اختیار مردم می‌باشد(پس‌انداز، ایجاد اعتبار، پرداخت منظم و درآمد)

سرمایه اجتماعی: منابع اجتماعی و تکنیکی(شبکه‌ها، عضویت گروه‌ها، روابط اعتمادی، دسترسی به زیرساخت‌های گسترده‌تر اجتماعی)(Pingali et al, 2019: 49).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

در تلاش برای تحلیل مسائل ریشه‌ای مواجه با مشکلات روستاها در طرح توسعه کلی روستایی، فاکتورهایی که مانع توسعه معیشت پایدار در روستاها می‌شود در شکل(۱) رسم شده است. در این شکل ده مسئله رایج ریشه‌ای نقل شده در روستاها توضیح داده شده است. این شکل به صورت زنجیره چرخ دنده، بر روابط مرتبط و مسائل شبکه‌ای در هر ناحیه مسئله دار تأکید می‌کند. همچنین دلایل بسیاری از مشکلات توسعه روستایی و این که چرا این مکان‌ها به پایداری نرسیده‌اند را پیشنهاد می کند (Bond &Mukherjee, 2002: 808). همان طور که زمان این شبکه پیچیده از میان تمام شبکه‌ها جابه‌جا می-شود، قطار چرخ دنده نیز به ناچار متوقف می‌گردد. برای تمام آن‌هایی که به طرف جلو حرکت می‌کنند، هر دنده باید کاملاً شبکه‌بندی شده و به توسعه معیشت پایدار کمک کند. به طوری که این شکل بر نیاز برای یک رویکرد چندبخشی جامع تأکید کرده و دلیل شکست مشکلات توسعه یک بخشی را بیان می کند. همچنین اول تحصیلات و به ویژه تحصیلات ابتدایی یا فقدان آن را مشکل اصلی و دوم وضعیت اقتصادی- اجتماعی روستاییان را ناشی از فقدان معیشت پایدار می‌داند: که یک مشکل در هماهنگی هر یک از مسائل توسعه روستایی می‌باشد(Bond &Mukherjee, 2002: 809). این شکل نشان دهنده تأثیر معیشت پایدار بر مشکلات مربوط به مناطق روستایی می‌باشد. چرخ دنده‌های بیرونی و درونی راه‌حل معیشت پایدار، تأثیر آن را بر مشکلات عمده نواحی ارتباطات، سرپناه و انرژی همراه با تأثیرش بر سلامتی نشان می‌دهد. از طرف دیگر، آموزش به ویژه آموزش ابتدایی یا کمبود آن، کانون تمام مشکلات روستاییان جهان است. مشکلات محیطی، جنسیتی، سیاسی و زیرساختی باعث ناتوانی روستاییان برای تغییر شرایط زندگی خود می‌شود، که به عنوان یکی از نتایج آموزش ضعیف می‌باشد(رومیانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۳).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

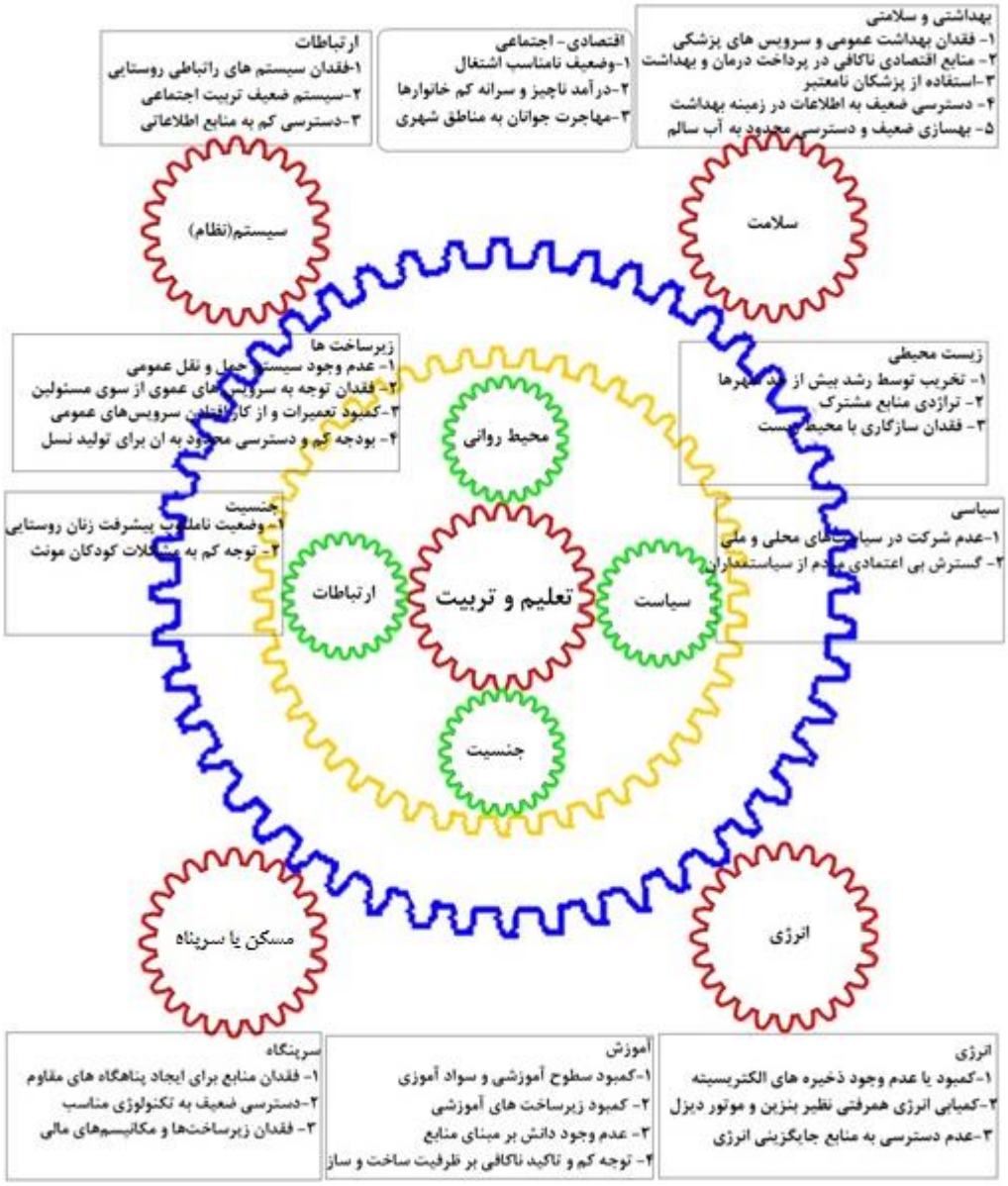

شکل ۱. مشکلات معیشت پایدار در مناطق روستایی(رومیانی و همکاران، ۱۳۹۷)

بررسی ادبیات مربوطه نشان می‌دهد رویکرد معیشت پایدار از بستر نظریهٔ گستردهٔ توسعه روستایی برخاسته است. نظریهٔ توسعهٔ روستایی، خود از سه بدنه فکری اصلی یعنی مدل جمعیت و تکنولوژی، توسعه کشاورزی و تئورهای اقتصاد سیاسی عبور کرده است، و بر رویکردهای جدید معیشت پایدار، حکمرانی خوب، کاهش فقر و غیره متمرکز شده است(Ellis & Biggs, 2001: 439). در این میان، تمرکز بر رویکرد معیشت پایدار روستایی به سه دلیل اهمیت یافت: اول این که پیش نیازی برای بقای جمعیت انسانی است. دوم این که شرط لازم برای کشاورزی خوب و مدیریت پایدار می‌باشد و سوم این که ابزاری برای پیشگیری از فرآیند مهاجرت شهری از روستاها است(Chen et al, 2012: 220) در همین رابطه چمبرز معتقد است نظریه‌ها و راهبردهایی که تاکنون مورد حمایت و استفاده قرار گرفته، به طور عمده در تداوم رویکردهای بالا به پایین و مرکز - پیرامون موثر بوده است. علاوه بر این، در نظریه‌های مذکور، در درک این که پایداری تا چه حد نیازمند معکوس سازی این فرایند است، غفلت شده است. در واقع به

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

اعتقاد وی، پایداری مبتنی بر آغاز از فقیرترین‌ها و قرار دادن نیازهای آنان در اولویت است. چمبرز در شرح نظریه معیشت پایدار خود بیان کرده است که در روستاهای جهان سوم، به ویژه در مناطق استوایی سه جریان آشکار وجود دارد: ۱- رشد جمعیت(معمولا در مناطقی از رشد سریع برخوردار است که پایه های زیست‌محیطی آسیب پذیرتری وجود دارد)؛ ۲- هجوم هسته(یعنی مناطق مرکزی مانند مناطق شهری، صنعتی و ثروتمند) به محیط زیست روستایی(هجوم و فشار از مرکز). به عقیده چمبرز، دومین جریان یعنی فشار و هجوم از مرکز، به طور خلاصه عبارتست از نفوذ مالکان قدرتمند به نواحی روستایی و بهره برداری نهادها و افراد(مقیم) مرکز و محیط های شهری از نواحی روستایی؛ و ۳- واکنش از جانب فقرای روستایی(وی معتقد است چهارچوب مفید برای روشن‌تر شدن این موضوع این است که میان نظام-های کشاورزی حاصل از انقلاب سبز در مناطقی که عموما بارور، پرآب، یکپارچه و هموار است با نظام‌های کشاورزی که به لحاظ منابع طبیعی، ضعیف و فقیر است و عموما در مناطقی کم بارور، کم باران، پراکنده و موجی شکل قرار دارد، تفاوت قایل شویم). به اعتقاد چمبرز، سه جریان مذکور در بسیاری جنبه‌ها، با یکدیگر مرتبط است. وی در ادامه نظریه‌های خود، چهار شیوه تفکر را در گفتمان غالب محیط زیست، توسعه و فقر از یکدیگر متمایز می‌کند و در نوع چهارم، به تشریح نظریه خود می پردازد. چهار شیوه مذکور، عبارت است از: تفکر محیط‌زیستی[1] تفکر توسعه‌ای[2] تفکر معیشتی[3] و تفکر معیشتی پایدار[4](حیدری ساربان و عبدپور، ۱۳۹۸: ۳۱).

تفکر محیط‌زیستی و توسعه‌ای، هر دو بیانگر رویکردهای تخصص‌گرایی مرسوم است. دو رویکرد مذکور، بارها مورد چالش و انتقاد قرار گرفته است و اکنون بسیاری از طرفداران آن ها، تصدیق می‌کنند که مردم، به ویژه فقرا باید در اولویت قرار بگیرند. اما با وجود شباهت‌های میان دو رویکرد مذکور، باید گفت که در رویکرد زیست محیطی، علاوه بر بیان آثار منفی شیوه معیشت فقرا بر تخریب محیط‌زیست، بر آثار توسعه و طرح‌های توسعه‌ای بر محیط زیست نیز تأکید می شود. در واقع، تفکر محیط‌زیستی، رویکردی بلندمدت و ارزشی به آینده دارد، در حالی که در تفکر توسعه‌ای، رویکردی میان مدت اتخاذ می‌گردد و منافع آیندگان در تحلیل‌های مرسوم اقتصادی هزینه - فایده نادیده گرفته می‌شود. سومین شیوه تفکری که چمبرز آن را تفکر معیشتی می‌نامد، مستلزم معکوس سازی یا برگرداندن جریانی است که یکباره به عنوان موضوعی جدی مورد بررسی قرار گرفته است. در رویکرد مذکور، آنچه اهمیت دارد و باید در اولویت قرار بگیرد، معیشت مردم، به ویژه فقرا است. بنابراین، اولویت اول نه محیط‌زیست و بهره-وری، بلکه تأمین معیشت فقرا با تأکید بر رفع نیازهای اساسی کوتاه مدت و امنیت آنان در بلندمدت است. به اعتقاد چمبرز، تفکر معیشتی شیوه تحلیلی کاربردی را برای بررسی مطرح نمی‌کند. چمبرز در رهیافت مورد نظر خود، درصدد ترکیب هر سه شیوه فکری مذکور است. به همین ترتیب، در تفکر معیشت پایدار، مفهوم "پایداری" از رویکرد محیط زیستی، مفهوم "بهره‌وری" از رویکرد توسعه‌ای و مفهوم "اولویت معیشت فقرا" از رویکرد معیشتی، اتخاذ می‌شود(فیروزآبادی و عظیم زاده، ۱۳۹۱: ۱۰۶).

1- Environment Thinking
2- Development Thinking
3- Livelihood Thinking
4- Sustainable Livelihood Thinking

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

در تفکر معیشت پایدار، بر توانمندسازی فقرا برای فایق آمدن بر شرایطی تأکید می‌شود که آن ها را به اتخاذ سیاست های کوتاه مدت برای گذران زندگی مجبور می‌کند. این شیوه فکری برخلاف رویکردهای مرسوم که غالباً از مرکز به پیرامون و از بالا به پایین است، نگاهی از پیرامون به مرکز و از پایین به بالا دارد. چمبرز تأکید کرده است که در این شیوه تفکر، سطح زندگی فقرا صرفاً نباید تا خط فقر بالا بیاید، بلکه فرایند توانمندسازی تا جایی ادامه یابد که سطح زندگی آنان را بالاتر از خط معیشت پایدار[1]قرار دهد. فقط در چنین شرایطی است که آنان توانایی ذخیره کردن، غلبه بر فشارها و افزایش بهره وری را در بلندمدت خواهند داشت. در رویکرد مذکور، توسعه پایدار به معنی ایمن کردن هر چه بیش تر معیشت پایدار برای گروه های بسیار فقیری است که در شرایط بحرانی قرار دارند. این موضوع، باعث می گردد که به بهره برداری از محیط زیست، ثبات بخشیده شود، بهره وری افزایش یابد و تعادلی پویا فراتر از خط معیشت پایدار در میزان جمعیت و منابع برقرار شود. در این رویکرد، برای ایجاد شرایطی به منظور بهبود زندگی فقرا تلاش شده است تا آن ها در نتیجه ارتقاء شرایط معاش، منافع خود را در تحقق توسعه پایدار ببینند(چمبرز، ۱۳۹۶: ۵).

با توجه به این که، موضوع معیشت پایدار در نواحی روستایی دارای اهمیت بسیار بالایی می‌باشد، تا-کنون مطالعات و پژوهش‌هایی در این راستا انجام شده است که بیش تر مربوط به اثرات، ارزیابی و نقش معیشت پایدار می‌باشد. لذا به مبحث عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار تاکنون به صورت مستقیم از سوی محققان پرداخته نشده است و پژوهش حاضر از این حیث کاری جدید و تازه محسوب می‌گردد. لذا در ذیل به پیشینه های صورت گرفته در این مورد اشاره شده است.

جدول ۱. خلاصه مطالعات صورت گرفته در مورد معیشت پایدار روستایی

محقق	عنوان	خلاصه از نتایج
علی بیگی و موسوی مطلوب(۱۳۹۱)	نقش توسعه بخش کشاورزی در کاهش فقر و معیشت پایدار روستاییان	نتایج این پژوهش نشان داد، کشاورزی به عنوان موتور محرک برای کاهش فقر به خصوص در کشورهای در حال توسعه مورد ملاحظه قرار گرفته است و از قابلیت هایی برخودار است که می تواند شکوفایی اقتصادی و اجتماعی را به ارمغان آورد.
شهرکی و شریف زاده(۱۳۹۴)	ارزیابی جایگاه آبزی پروری در معیشت پایدار روستایی کشاورزان شهرستان زاهدان	نتایج این پژوهش نشان داد، آبزی پروری موجب پایداری بیش تر دارایی های اجتماعی، انسانی و مادی معیشتی کشاورزان آبزی پرور فعال در مقایسه با دو گروه دیگر بوده است. برمبنای یافته های پژوهش، آبزی پروری سبب بهبود وضعیت پایداری معیشت کشاورزان آبزی پرور فعال شده است.
سجاسی قیداری و همکاران(۱۳۹۵)	سنجش سطح دارایی های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار	به این نتیجه رسیدند که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی های معیشتی تفاوت معناداری وجود دارد.
حیدری ساربان و عبدپور(۱۳۹۸)	عوامل بهبود معیشت پایدار روستایی از دیدگاه ساکنان محلی؛ مطالعه موردی: شهرستان اردبیل	مهم ترین عوامل بهبود معیشت پایدار از دیدگاه روستاییان در منطقه مورد مطالعه شامل چهار مولفه(کارآفرینی و تقویت زیرساخت اقتصادی، حمایت از عرضه و اقدام مداخله ای دولت، تقویت سرمایه اجتماعی و توانمندسازی اجتماعی و مدیریت زیست محیطی و تقویت زیرساخت فیزیکی) است که مقدار واریانس و واریانس تجمعی تبیین شده توسط این چهار عامل ۶۰/۶۳

1- Sustainable Livelihood Line

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

		می باشد.
کوبرلین(۲۰۰۳)	پویایی سطح معیشت خانواده روستایی	در طی زمان دارایی‌های معیشتی، یعنی سرمایه فیزیکی، انسانی و اجتماعی افزایش یافته، در حالی که دسترسی به سرمایه های طبیعی و مالی به طور قابل توجهی کاهش یافته است.
کبیر و همکاران(۲۰۱۲)	بررسی تأثیر کارآفرینی کشاورزی بر دارایی های معیشت زنان فقیر روستایی و نقش سازمان های غیردولتی در توسعه زندگی زنان	نتایج نشان داد که دامداری و مرغداری به طور قابل توجه و مثبت با سرمایه مالی، سرمایه فیزیکی و اجتماعی و کارآفرینی و کاشت سبزیجات با سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی، ارتباط دارد. کارآفرینی شیلات نیز همبستگی معنی‌داری با سرمایه انسانی دارد. مطابق نتایج مؤسسات غیردولتی تأثیر زیادی بر الگوی معیشت و توسعه زندگی زنان روستایی دارند.
اکسو و همکاران(۲۰۱۵)	راهبردهای معیشت خانوار وابسته به کشاورزی در سکونتگاه های کوهستانی	نتایج نشان داد که متغیرهای تحصیلات، تعداد اعضای خانوار، سن سرپرست خانوار، تعداد کارگران خانوار و شبکه های اجتماعی رسمی و غیررسمی تاثیر معناداری بر معیشت خانوار داشته است

۳) روش تحقیق

با توجه به این که تحقیق مقابله بین فکر و اندیشه اولیه با واقعیت‌های و حقایق موجود است، در این تحقیق جهت پاسخگویی به سوالات و سنجش درستی تحقیق اولیه پژوهش و واقعیت، اطلاعات و داده‌ها از منطقه مورد مطالعه جمع آوری شده است. این پژوهش با توجه به هدف، توصیفی- تحلیلی است. در بخش توصیفی، برای تحلیل عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار روستائیان، از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی استفاده شده و روش های آماری نیز برای تجزیه و تحلیل اطلاعات میدانی به کار گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش، نواحی روستایی بالای ۲۰ خانوار در دهستان مذکوره شهرستان ساری و مشتمل بر ۳۰ روستاست(جدول۲). حجم نمونه طبق فرمول کوکران و بر اساس خطای ۰/۰۵، حدود ۳۷۷ محاسبه شد و بین مردم روستایی به صورت تصادفی توزیع گردید.

1- Xu et al

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

جدول ۲. روستاها و تعداد نمونه پرسشنامه

آبادی	جمعیت	خانوار	تعداد پرسشنامه
آغورکش	۳۵۹	۱۱۸	۱۰
علی کتی	۱۳۵	۴۶	۸
مفتی کلا	۷۲۹	۲۲۳	۱۳
عیسی خندق	۶۱۶	۲۰۹	۱۲
حاجی آباد	۲۴۰	۸۰	۹
دیم توران	۳۲۹	۱۰۷	۱۰
مقام	۳۴۴	۱۲۲	۱۰
دریک	۴۹۲	۱۶۷	۱۱
دیوکتی	۶۷۷	۲۳۰	۱۳
زرگرباغ	۳۱۵	۱۰۹	۱۰
طوربدار	۱۲۹	۴۶	۸
تجنک علیا	۲۱۸	۷۸	۹
خرم آباد	۵۴۵	۱۸۲	۱۲
زوارمحله	۲۷۴	۸۶	۹
فرح آباد خیل	۳۲۹	۱۱۷	۱۰
خاریک	۵۰۲	۱۶۳	۱۱
شهاب لیلم	۵۵۴	۱۸۸	۱۲
گرزمون	۱۷	۶	۷
تجنک سفلی	۱۸۲	۵۸	۹
خوشاب	۳۳۱	۱۱۱	۱۱
کارکنده	۲۶۹	۹۶	۹
گله کلا کارکنده	۲۰۹	۷۳	۹
لیمون	۳۶۵	۱۱۷	۱۰
اخورسر	۴۷۵	۱۴۸	۱۱
دولت آباد	۶۱۲	۱۹۷	۱۲
بندارخیل	۶۳۶۵	۲۰۶۶	۶۱
میارکلا	۱۵۱۴	۴۹۸	۲۰
آبکسر	۱۴۱۸	۴۴۸	۱۹
رگندشت	۶۱۵	۱۹۳	۱۲
چناربن	۳۲۵	۱۱۲	۱۰
کل	۱۹۴۸۴	۶۳۹۴	۳۷۷

همچنین داده‌های مورد استفاده در این پژوهش، از پرسشنامه جمع‌آوری شده و پرسش‌ها نیز به صورت میدانی بر اساس طیف لیکرت بکار گرفته شد. از معیار و شاخص‌ها استفاده شده در(جدول۳) جهت بررسی عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار روستائیان در دهستان مذکوره بهره گرفته شد. به منظور روایی پرسشنامه از روش اعتبار ظاهری استفاده شد، و از نظر استادان و متخصصان پس از چند مرحله اصلاح و بازنگری بدست آمد. برای تعیین پایایی پرسشنامه، پیش آزمون(با ۳۰ پرسشنامه) انجام

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

شد و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۹۸ به دست آمد، که نشان اعتبار پرسشنامه طراحی شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی از جمله شاخص‌های مرکزیت(فراوانی و درصد) و استنباطی (تحلیلی عاملی) استفاده شده است.

جدول ۳. شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده در تحقیق

معیار	شاخص
خدماتی	دسترسی به خدمات بهداشتی و مرکز بهداشت، آب آشامیدنی سالم، مراکز جمع‌آوری و دفع زباله، بیمه درمانی برای کار و سلامتی، سالن ورزشی، زمین بازی، خدمات ورزشی مراکز تجاری محلی و خرده فروشی، بازارهای غیر دائمی(بازار روز، هفتگی و غیره)
زیرساختی	برخورداری از حداقل آب لوله کشی، برخوداری از حداقل گاز لوله کشی، برخودار از تلفن و برق، دسترسی به حمل و نقل، کیفیت راه(خاکی، شنی، آسفالته)، توسعه زیرساخت های ارتباطی جاده‌ای، سیستم تصیفه آب، ابزار تولید
اعتبارات روستایی	پس‌انداز، بهبود بخشیدن به درآمد، افزایش تنوع و فرصت های درآمدزایی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، زمینه‌های کاهش بیکاری، دسترسی به شعب بانکی، تامین هزینه‌های جاری و مصرفی، تامین منابع مالی برای جبران خسارات، کمک بلاعوض توسط ارگان های دولتی، افزایش مقدار وام، دسترسی به منابع مالی، ایجاد اعتبار، پرداخت منظم و درآمد
اجتماعی و فرهنگی	تفریح و سرگرمی، پارک روستایی، امکانات تفریحی سرگرم کننده، مشارکت مردم برای محیط آرام و امن، ارتقاء سواد و مهارت، دسترسی به مراکز آموزشی، افزایش ساختمان‌های اداری، ایجاد موسسات آموزشی، افزایش دانش دسترسی به امکانات مذهبی مانند(خانه عالم، خانه قران، حسنیه‌ها و تکاها، مساجد)، احداث کتابخانه
تکنولوژیکی	پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی، اینترنت، برخورداری از منابع اجتماعی و تکنیکی، ارتباطات کارهای صنایع دستی، صنایع تبدلی و تکیملی
کالبدی	پناهگاه، مشتمل بر تسهیلات منزل و پوشاک، روشنایی معابر، مساحت و زیربنای مسکن، اتاق‌های واحد مسکونی، مصالح بکار رفته در مسکن، تشویق روستاییان به نوسازی خانه‌ها، سهولت رفت و آمد، احداث معابر جدید، نحوه دسترسی به معابر، زیبا سازی معابر، رعایت ضوابط فنی طرح در معابر(تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راه های روستایی)
زیست محیطی	حفظ منابع طبیعی(زمین، انرژی، آب)، استفاده منطقی از منابع ساخت بشر، حفظ اکوسیستم و پتانسیل‌های احیای آن، برخورداری از منابع طبیعی(مانند زمین، جنگل، آب)، آگاهی گسترش فضای سبز در محیط روستا، آگاهی در مورد حفظ مراتع برای نسل های آینده، آگاهی و کاهش تخریب محیط، آگاهی در مورد حفظ منابع آب

دهستان مذکوره، دهستانی از توابع بخش مرکزی شهرستان ساری در استان مازندران است، این دهستان در طول جغرافیایی ۵۳ درجه و ۷ دقیقه شمالی و عرض ۳۶ درجه و ۵ دقیقه شرقی قرار گرفته است، از شمال و شمال شرق با دهستان های رودپی غربی و رودپی شرقی، از شمال غربی و غرب با دهستان های سیاهرود و حسن رضا، از جنوب با دهستان اسفیوردشوراب و از شرق با دهستان میاندورود کوچک همسایه است. جمعیت این دهستان بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ حدود ۱۹٬۴۸۴ نفر(۶٬۳۹۴ خانوار) است.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

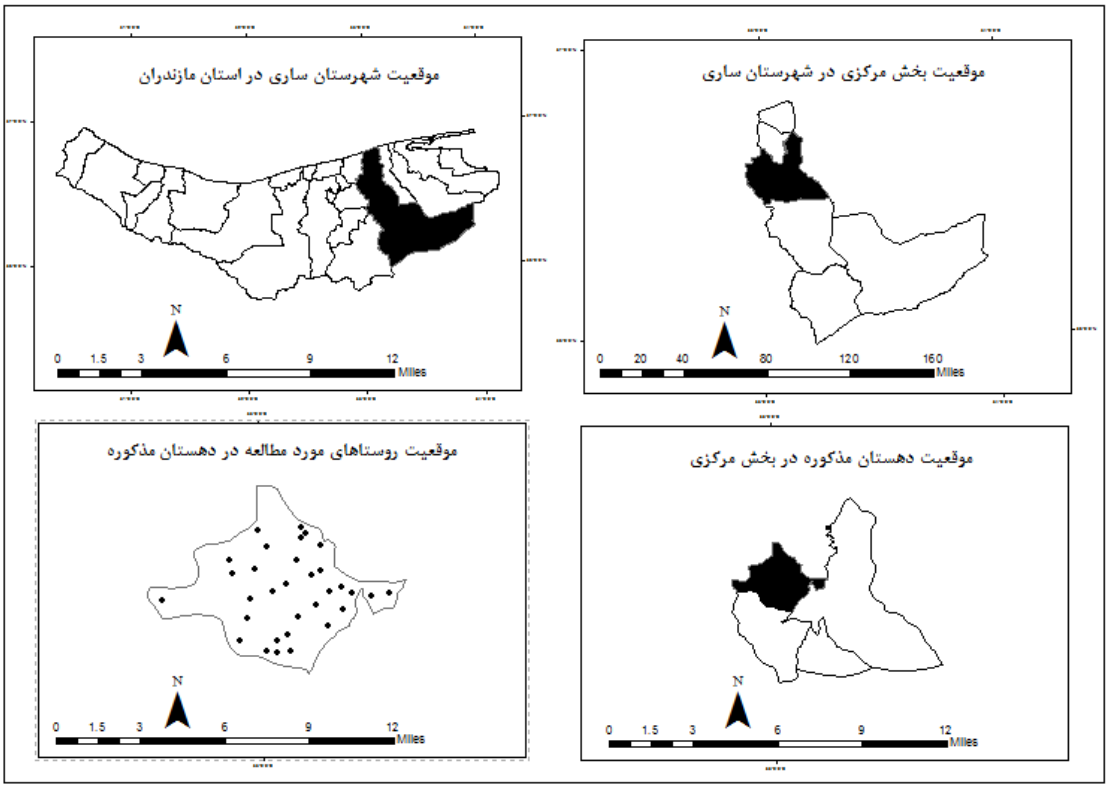

شکل ۲. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۴) یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی حاصل از تکمیل و جمع‌آوری پرسشنامه نشان داد که بیش ترین پاسخگویان مرد(۳۱۹ نفر، معادل ۸۵/۱ درصد) و حدود ۵۸ نفر یعنی ۱۴/۹ درصد زن بودند. از لحاظ ویژگی های سنی ، ۳۸/۴ درصد سن ان ها ۵۱ سال و بیش تر بودند. از لحاظ تحصیلات، گزینه دیپلم، با تعداد فراوانی ۱۶۶ نفر معادل ۴۴/۴ درصد بیش ترین پاسخ را به خود اختصاص دادند. همچنین ۳۳۷ نفر پاسخ گویان متاهل بودند. از لحاظ شغل، گزینه کشاورز با فراوانی ۲۱۲ نفر و با میزان ۵۶/۵ درصد، بیش ترین پاسخ‌ها و از ۱۸۶ نفر تعداد اعضای خانواده آن ها بین ۵-۷ نفر بودند(جدول ۴).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

جدول ۴. اطلاعاتی توصیفی پاسخگویان

جدول شاخص	متغیر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
جنس	مرد	۳۱۹	۸۵/۱	۸۵/۱
	زن	۵۸	۱۴/۹	۱۰۰
سن	۳۰-۲۱	۲۹	۷/۲	۷/۲
	۴۰-۳۴	۵۸	۱۵/۵	۲۲/۷
	۴۰-۴۱	۱۴۶	۳۸/۹	۶۱/۶
	۵۱+	۱۴۴	۳۸/۴	۱۰۰
تحصیلات	زیر دیپلم	۱۳۲	۳۵/۳	۳۵/۳
	دیپلم	۱۶۶	۴۴/۴	۷۹/۷
	فوق دیپلم	۱۶	۳/۷	۸۳/۴
	لیسانس	۶۱	۱۶/۳	۹۹/۷
	فوق لیسان و بالاتر	۱	۰/۳	۱۰۰
تاهل	مجرد	۴۰	۱۰/۱	۱۰/۱
	متاهل	۳۳۷	۸۹/۹	۱۰۰
شغل	کشاورز	۲۱۲	۵۶/۵	۵۶/۵
	دامداری	۵۲	۱۳/۳	۶۹/۹
	آزاد	۹۱	۱۵/۷	۹۴/۱
	دولتی	۲۲	۳/۸	۱۰۰
تعداد خانوار	۳-۴	۱۸۰	۴۸/۰	۴۸/۰
	۵-۷	۱۸۶	۴۹/۶	۹۷/۶
	۷+	۱۱	۲/۴	۱۰۰

در رابطه با عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار روستائیان با توجه به نتایج مرور منابع و مطالعات میدانی(با استفاده از پرسشنامه) در روستاهای محدوده مورد مطالعه؛ لیستی از ۶۵ متغیر در راستای معیشت پایدار آن ها در قالب دورنی و بیرونی مرتبط با نواحی روستایی به شرح جدول(۵) استخراج گردید. برای سنجش میزان اهمیت هر کدام از عوامل فوق و تعیین میزان نقش هر یک از عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار روستائیان از طیف لیکرت استفاده گردید. همان طوری که جدول(۵) نتایج را نشان می دهد؛ متغیرهای استفاده از بیمه درمانی، دسترسی به کار در سطح روستا، مشارکت اهالی روستا، دسترسی به خدمات بهداشتی، دسترسی به آب آشامیدنی سالم، جمع آوری زباله در سطح روستا، کاهش بیکاری، دسترسی به شعب بانکی، زیباسازی معابر در روستا، امنیت در روستا، سطح آموزش در کسب مهارت‌ها، برخورداری از مسکن شخصی، مقاومت مصالح به کار رفته در ساخت مسکن، رضایت از مساحت و زیر بنای مسکن، سیستم تصفیه آب اشامیدنی، سهولت دسترسی به معابر، دسترسی به امکانات تفریحی(پارک، شهر بازی)، توانایی مالی برای پرداخت اقساط وام، رعایت اصول فنی احداث معابر(رعایت عرض، شیب، حریم)، کیفیت راه های ارتباطی(خاکی، آسفالت)، سطح درآمد، تامین هزینه های جاری، توسعه امکانات حمل و نقل، دسترسی به اعتبارات مالی بانکی(وام)، دسترسی به مراکز آموزش و موسسات و ادارات، توسعه زیرساخت جاده‌ای روستایی، مناسب بودن تعداد اتاق منزل با تعداد افراد خانواده،

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

دسترسی به آب آشامیدنی لوله کشی، توانایی مالی برای جبران خسارات احتمالی، روشنایی معابر در سطح روستا، برخورداری از برق، برخورداری از گاز، پس‌انداز، تشویق و حمایت اهالی برای نوسازی مساکن، دسترسی به اماکن مذهبی، وجود انجمن‌ها، زمینه افزایش تنوع شغلی در سطح روستا، دسترسی به امکانات و خدمات ورزشی، دسترسی به سالن ورزشی، فاصله دسترسی به زمین بازی در روستا، بهبود فعالیت کشاورزی، برخورداری از خدمات ارتباطی(تلفن، موبایل)، افزایش سطح صنایع تبدیلی، افزایش سطح صنایع تبدیلی، دسترسی به بازار غیردائمی، افزایش سطح صنایع تولیدی، کمک بلاعوض دولت برای جبران خسارات محصولات کشاورزی، دسترسی به بازار محلی برای رفع نیاز روزانه، ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی، دسترسی به مراکز تجاری، آموزش و آگاهی برای حفظ منابع آب، کیفیت منابع آب و خاک، تقویت شبکه‌های اجتماعی، ایجاد زمینه تولید در روستا، امکانات تفریحی(پارک، امکانات ورزشی عمومی)، آموزش و آگاهی برای حفظ مراتع و خاک، دسترسی به اینترنت، سطح پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی در روستا، گسترش فضای سبز در سطح روستا،آگاهی در راستای کاهش تخریب و بهره برداری از منابع طبیعی، برخورداری از منابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب. انرژی)، دسترسی به کتابخانه عمومی و اعتماد اجتماعی و نهادی رتبه های اول تا آخر را به ترتیب به خود اختصاص دادند.

جدول ۵. اولویت‌بندی متغیرهای معیشت پایدار روستائیان

متغیرها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه‌ها
دسترسی به خدمات بهداشتی	۰	۰	۳۰	۵۸	۲۸۷	۴/۶۸	۰/۶۱۳	۰/۳۷۷	۴
دسترسی به اب اشامیدنی سالم	۰	۰	۳۲	۵۵	۲۸۸	۴/۶۸	۰/۶۲۳	۰/۳۸۸	۵
جمع اوری زباله در سطح روستا	۰	۰	۴۲	۶۳	۲۷۱	۴/۶۱	۰/۶۷۶	۰/۴۵۷	۶
استفاده از بیمه درمانی	۰	۰	۲۶	۳۹	۳۱۰	۴/۷۵۷	۰/۵۶۸	۰/۳۲۳	۱
دسترسی به کار در سطح روستا	۰	۰	۲۶	۳۹	۳۱۰	۲/۱۳۶	۰/۵۸۹	۰/۳۴۸	۲
دسترسی به سالن ورزشی	۴۳	۰۲۳۸	۹۴	۰	۰	۲/۳۰	۰/۹۴۸	۰/۸۹۹	۳۹
فاصله دسترسی به زمین بازی در روستا	۵۶	۱۹۹	۸۸	۱۲	۲۰	۲/۳۷	۰/۹۵۹	۰/۹۲۰	۴۰
دسترسی به امکانات و خدمات ورزشی	۵۱	۱۸۹	۹۸	۱۷	۲۰	۲/۲۸	۰/۹۳۳	۰/۸۷۲	۳۸
دسترسی به بازار محلی برای رفع نیاز روزانه	۶۲	۱۹۲	۹۰	۱۵	۱۶	۰/۷۳۳	۱/۳۰	۱/۶۹	۴۸
دسترسی به بازار غیردائمی	۵۶	۱۴۹	۷۲	۳۵	۶۳	۲/۶۹	۱/۲۴	۱/۵۳	۴۵
دسترسی به مراکز تجاری	۴۷	۱۶۹	۶۴	۴۲	۵۳	۲/۷۵	۱/۳۲	۱/۷۵	۵۰
دسترسی به اب آشامیدنی لوله کشی	۵۸	۱۴۲	۷۹	۲۶	۷۰	۴/۴۰	۰/۷۷۸	۰/۶۰۶	۲۷
برخورداری از گاز	۰	۰	۶۸	۸۶	۲۲۱	۴/۴۱	۰/۷۸۲	۰/۶۱۲	۳۱
برخورداری از برق	۰	۰	۶۹	۸۲	۲۲۴	۴/۲۸	۰/۷۸	۰/۶۱۰	۲۹
برخورداری از خدمات ارتباطی(تلفن، موبایل)	۰	۰	۷۶	۱۱۷	۱۸۲	۲/۶۶	۱/۲۱	۱/۴۸	۴۴
دسترسی به خطوط حمل و نقل	۶۰	۱۳۸	۸۶	۴۹	۴۲	۴/۴۱	۰/۷۳۲	۰/۵۷۳	۱۰
کیفیت راه های ارتباطی(خاکی، اسفالت ...)	۰	۰	۵۵	۱۱۰	۱۱۰	۴/۳۰	۰/۷۴۳	۰/۵۵۳	۱۹
توسعه زیرساخت جاده ای روستایی	۰	۰	۶۴	۱۳۴	۱۷۷	۴/۲۶	۰/۷۷۴	۰/۶۰۰	۲۵
سیستم تصفیه اب اشامیدنی	۰	۰	۷۶	۱۲۵	۱۷۴	۴/۴۵	۰/۷۲۱	۰/۵۲۱	۱۴
ایجاد زمینه تولید در روستا	۰	۰	۵۱	۱۰۴	۲۲۰	۳/۴۹	۱/۳۴	۱/۸۱	۵۴
توسعه امکانات حمل و نقل	۳۸	۶۲	۶۹	۹۰	۱۱۶	۴/۳۸	۰/۷۶۸	۰/۵۹۱	۲۲
سطح درآمد	۰	۰	۶۶	۹۷	۲۱۲	۰/۴۲۹	۰/۷۴۹	۰/۵۶۱	۲۰
میزان پس انداز	۰	۰	۵۹	۹۶	۲۲۰	۴/۱۱	۰/۷۸۵	۰/۶۱۷	۳۲

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

زمینه افزایش تنوع شغلی در سطح روستا	۰	۰	۹۶	۱۳۹	۱۴۰	۱/۹۷۸	۰/۸۹۸	۰/۸۰۷	۳۷
کاهش بیکاری	۱۵۶	۷۳	۱۴۷	۰	۰	۱/۴۹	۰/۶۸۱	۰/۴۶۵	۷
بهبود فعالیت کشاورزی	۲۲۸	۱۰۷	۴۰	۰	۰	۳/۵۹	۱/۱۷	۱/۳۹	۴۱
دسترسی به شعب بانکی	۱۱	۷۰	۹۱	۹۱	۱۱۲	۴/۵۱	۰/۶۸۹	۰/۴۷۵	۸
تامین هزینه های جاری	۰	۰	۴۲	۹۹	۲۳۴	۴/۳۲	۰/۷۶۴	۰/۵۸۵	۲۱
توانایی مالی برای جبران خسارات احتمالی	۰	۰	۶۸	۱۱۶	۱۹۱	۴/۳۶	۰/۷۷۸	۰/۶۰۷	۲۸
کمک بلاعوض دولت برای جبران خسارات محصولات کشاورزی	۰	۰	۷۰	۹۸	۲۰۷	۳/۵۲	۱/۲۴	۱/۵۵	۴۷
دسترسی به اعتبارات مالی بانکی(وام)	۲۱	۶۹	۸۹	۸۴	۱۱۱	۴/۳۸	۰/۷۶۸	۰/۵۹۱	۲۳
توانایی مالی برای پرداخت اقساط وام	۰	۰	۶۶	۹۸	۲۱۱	۴/۴۹	۰/۷۳۰	۰/۵۳۴	۱۷
امکانات تفریحی(پارک، امکانات ورزشی عمومی...)	۰	۰	۵۳	۸۵	۲۳۷	۲/۶۱	۱/۳۵	۱/۸۳	۵۵
دسترسی به امکانات تفریحی(پارک، شهر بازی ...)	۹۱	۱۱۳	۷۳	۴۲	۵۵	۴/۴۹	۰/۷۳۰	۰/۵۳۴	۱۶
امنیت در روستا	۸۴	۱۰۷	۹۶	۲۸	۵۹	۱/۵۴	۰/۷۱۴	۰/۵۱۰	۱۰
مشارکت اهالی روستا	۰	۰	۵۳	۸۲	۲۴۰	۴/۳۷	۰/۷۳۱	۰/۳۵۵	۳
اعتماد اجتماعی و نهادی	۲۱۸	۱۰۸	۴۹	۰	۰	۲/۳۰	۱/۴۴	۲/۰۸	۶۳
وجود انجمن ها	۰	۰	۵۶	۱۲۱	۱۹۸	۴/۳۴	۰/۸۰۸	۰/۶۵۳	۳۵
سطح آموزش در کسب مهارت‌ها	۱۶۰	۸۱	۳۹	۴۸	۴۷	۴/۵۶	۰/۷۰۹	۰/۵۰۴	۹
دسترسی به مراکز اموز و موسسات و ادارات	۰	۰	۸۰	۸۷	۲۰۸	۴/۴۲	۰/۷۷۰	۰/۵۹۳	۲۴
دسترسی به اماکن مذهبی	۰	۰	۴۸	۶۹	۲۵۸	۴/۳۴	۰/۸۰۱	۰/۶۴۳	۳۴
دسترسی به کتابخانه عمومی	۰	۰	۶۵	۸۴	۲۲۶	۲/۶۵	۱/۴۱	۲/۰۱	۶۲
سطح پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی در روستا	۰	۰	۷۸	۹۱	۲۰۶	۲/۷۷	۱/۳۸	۱/۹۱	۵۸
میزان دسترسی به اینترنت	۱۰۲	۹۰	۸۵	۳۱	۶۷	۲/۷۹	۱/۳۷	۱/۹۰	۵۷
تقویت شبکه‌های اجتماعی	۷۷	۱۰۷	۸۹	۲۹	۷۳	۲/۷۱	۱/۳۴	۱/۸۰	۵۳
ایجاد کارگاه های صنایع دستی	۷۱	۱۱۱	۹۵	۲۰	۷۸	۳/۴۴	۱/۳۱	۱/۷۲	۴۹
افزایش سطح صنایع تولیدی	۷۶	۱۱۶	۸۶	۳۴	۶۳	۳/۴۵	۱/۳۷	۱/۵۳	۴۶
افزایش سطح صنایع تبدیلی	۴۴	۳۵	۱۱۵	۷۲	۱۰۹	۳/۵۴	۱/۱۹	۱/۴۲	۴۲
تشویق و حمایت اهالی برای نوسازی مساکن	۳۰	۵۳	۱۰۶	۸۹	۹۷	۴/۳۸	۰/۷۹۶	۰/۶۳۴	۳۳
روشنایی معابر در سطح روستا	۲۴	۴۵	۱۱۱	۹۲	۱۰۳	۴/۳۹	۰/۷۷۹	۰/۶۰۸	۳۰
برخورداری مسکن شخصی	۰	۲	۶۸	۸۷	۲۱۸	۴/۴۶	۰/۷۰۷	۰/۵۰۱	۱۰
رضایت از مساحت و زیر بنای مسکن	۱	۱	۶۰	۱۰۱	۲۱۲	۴/۵۴	۰/۷۲۱	۰/۵۲۱	۱۳
مقاومت مصالح به کار رفته در ساخت مسکن	۰	۰	۴۷	۱۰۶	۲۲۲	۴/۵۲	۰/۷۱۹	۰/۵۱۸	۱۲
مناسب بودن تعداد اتاق منزل با تعداد افراد خانواده	۰	۰	۳	۴	۵	۴/۳۴	۰/۷۷۵	۰/۶۰۱	۲۶
سهولت دسترسی به معابر	۰	۰	۵۰	۷۹	۲۴۹	۴/۴۹	۰/۷۲۷	۰/۵۲۹	۱۵
سهولت رفت وامد در سطح روستا	۰	۰	۷۰	۱۰۵	۲۰۰	۴/۳۹	۰/۷۵۹	۰/۵۷۷	۱۹
زیبا سازی معابر در روستا	۰	۰	۵۲	۸۷	۲۳۶	۴/۵۷	۰/۷۰۰	۰/۴۹۰	۱۱
رعایت اصول فنی احداث معابر(رعایت عرض، شیب، حریم...)	۰	۰	۶۳	۱۰۰	۲۱۲	۴/۴۲	۱/۷۵۱	۰/۵۶۵	۱۸
برخورداری ازمنابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب، انرژی)	۰	۰	۴۶	۶۶	۲۶۳	۳/۵۴	۱/۳۹	۱/۹۳	۶۱
حفظ منابع طبیعی (خاک، پوشش گیاهی، آب...)	۰	۰	۶۰	۹۷	۲۱۸	۳/۷۴	۳/۵۸	۱/۴۵	۴۳
حفظ اکوسیستم و پتانسیل های احیای آن	۳۹	۵۷	۸۱	۵۷	۵۷	۳/۴۷	۱/۴۰	۱/۹۶	
کیفیت منابع آب و خاک	۲۹	۷۳	۶۹	۸۵	۱۱۷	۳/۴۲	۱/۳۳	۱/۷۹	۵۲
آگاهی در راستای کاهش تخریب و بهره برداری از منابع طبیعی	۴۵	۶۲	۶۲	۸۳	۱۲۳	۳/۴۹	۱/۳۸	۱/۹۲	۶۰

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

آموزش و آگاهی برای حفظ مراتع و خاک	۳۸	۳۸	۶۲	۸۹	۷۳	۳/۴۶	۱/۳۶	۱/۸۷	۵۶
آموزش و آگاهی برای حفظ منابع اب	۳۵	۶۳	۹۰	۷۹	۱۰۸	۲/۶۰	۱/۳۳	۱/۷۷	۵۱
گسترش فضای سبز در سطح روستا	۴۴	۶۰	۵۷	۹۳	۱۲۱	۲/۴۹	۱/۳۸	۱/۹۲	۵۹

استخراج عامل‌ها از مؤلفه‌ها

برای بررسی همبستگی درونی و دسته‌بندی کردن عوامل موثر در معیشت پایدار روستایی در دهستان مذکوره در قالب چند عامل و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از عامل‌ها، از تکنیک تحلیل عاملی استفاده شد. هدف از این کار، دستیابی به عامل‌های است که به صورت پنهانی در مجموعه گویه‌ها وجود دارد، و به آسانی قابل مشاهده نیستند. مقدار KMO برای عوامل موثر در تقویت معیشت ۰/۹۲۴ به دست آمده که نشان دهنده وضعیت مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. همچنین مقدار بارتلت ۹۷۶۴/۲۷۹ به دست آمد در سطح ۹۹٪ اطمینان، معنادار بود(جدول ۶).

جدول۶. آزمون بارتلت در سطح معناداری

مجموع مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی
عوامل موثر در معیشت پایدار	۰/۹۲۴	۹۷۶۴/۲۷۹	۰/۰۰۰

همچنین برای تعیین عوامل در مطالعه حاضر، عواملی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ تر از ۱ باشد. بر این اساس تعداد ۱۵ عامل استخراج شد، که مقدار ویژه آن‌ها بزرگ تر از عدد ۱ بود، یعنی هر چه مقدار آن بزرگ تر باشد، نشان دهنده اهمیت و تأثیر بیش تر آن عامل است. عامل اول بیش ترین و عامل پانزدهم کمترین سهم را در تبیین کل متغیرها دارند و در مجموع ۱۵ عامل مذکور توانسته‌اند ۵۳/۹۰۸ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین نمایند. در جدول(۷) تعداد عوامل استخراج شده، مقدار ویژه و درصد واریانس هر یک از عوامل و فراوانی تجمعی درصد واریانس عوامل آورده شده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرها می‌باشد.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

جدول ۷. عوامل استخراج شده همراه با ارزش ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی واریانس

ردیف	عامل ها	مجموع مجذور بارهای استخراجی		
		مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	عامل اول	۱۵/۳۵۰	۲۳/۲۵۸	۲۳/۲۵۸
۲	عامل دوم	۱/۵۲۷	۲/۳۱۴	۲۵/۵۷۲
۳	عامل سوم	۱/۵۰۹	۲/۲۸۷	۲۷/۸۵۹
۴	عامل چهارم	۱/۵۰۰	۲/۲۷۳	۳۰/۱۳۲
۵	عامل پنجم	۱/۴۷۶	۲/۲۳۶	۳۲/۳۶۸
۶	عامل ششم	۱/۴۷۱	۲/۲۲۹	۳۴/۵۹۸
۷	عامل هفتم	۱/۴۴۶	۲/۱۹۰	۳۶/۷۸۸
۸	عامل هشتم	۱/۴۴۰	۲/۱۸۲	۳۸/۷۹۰
۹	عامل نهم	۱/۴۳۷	۲/۱۷۷	۴۱/۱۴۷
۱۰	عامل دهم	۱/۴۲۷	۲/۱۶۱	۴۳/۳۰۹
۱۱	عامل یازده	۱/۴۱۸	۲/۱۴۹	۴۵/۴۵۷
۱۲	عامل دوازده	۱/۴۰۹	۲/۱۳۵	۴۷/۵۹۳
۱۳	عامل سیزدهم	۱/۳۹۸	۲/۱۱۷	۴۹/۷۱۰
۱۴	عامل چهاردهم	۱/۳۸۷	۲/۱۰۱	۵۱/۸۱۱
۱۵	عامل پانزدهم	۱/۳۸۴	۲/۰۹۷	۵۳/۹۰۸

همان طور که در نمودار Scree Plot ملاحظه می شود، ۱۵ عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از یک هستند. یعنی مجموع ۶۵ شاخص که عوامل موثر بر تقویت معیشت پایدار توسط روستائیان بوده، قابل تقلیل به ۱۵ عامل ویژه از دیدگاه روستائیان قابل تبیین است(شکل ۳).

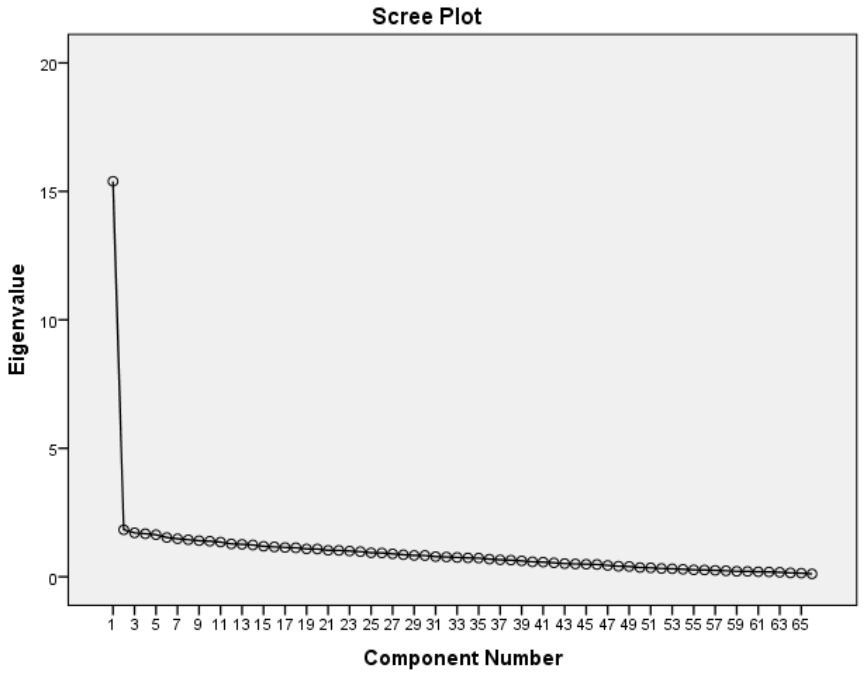

شکل ۳. تصویر گرافیکی مقدار ویژه عوامل استخراج شده

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

تحلیل عامل‌ها

در پژوهش حاضر برای چرخش عاملی از روش ریماکس استفاده شده است. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص می‌گردند. پس از پردازش متغیرهای نماینگر عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار، نسبت به نامگذاری عوامل به دست آمده اقدام گردید. در جدول (۹) هر یک از عوامل و متغیرهای مربوطه آن عامل همراه با بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آن ها ذکر گردیده و بار عاملی آنها بزرگتر از ۰/۵۰ دارند ، معنادار شده‌اند.

عامل اول

با توجه به محتوای جدول(۸) متغیرهای افزایش سطح درآمد، پس‌انداز، افزایش تنوع شغلی در سطح روستا، بهبود فعالیت کشاورزی، دسترسی به شعب بانکی و کاهش بیکاری در سطح روستا در عامل اول قرار می‌گیرند. بار عاملی این متغیرها نشان می‌دهد، که این عامل دارای همبستگی مثبت و بالایی است. این عامل با توجه به مقدار ویژه آن(۱۵/۳۵)، از بقیه عامل‌های دیگر بیش تر است، بیش از ۱۵/۳۵۰درصد از کل واریانس را تبیین می‌کند. از مباحث مذکور می‌توان استنتاج نمود، که متغیرهای عوامل "درآمد و اشتغال‌زایی" این گروه دارای همبستگی بوده است.

عامل دوم

متغیرهای قرار گرفته در این عامل شامل دسترسی به خدمات بهداشتی، دسترسی به آب اشامیدنی سالم، جمع آوری زباله در سطح روستا و شرایط استفاده از بیمه درمانی می‌باشد. همان طوری که ملاحظه می گردد، بار عاملی این متغیرها بین ۰/۶۵۸ تا ۰/۷۵۶ متغیر است و تمامی متغیرهای با عامل دوم همبستگی مثبت دارند. با توجه به اهمیت متغیرهای تشکیل دهنده، نام "بهداشتی و درمانی" برای این عامل انتخاب گردیده است. مقدار ویژه آن ۱/۵۲۷ و در مجموع ۲۵/۵۷۲ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. متغیرهای این عامل مهم، طیفی از عوامل درونی روستاها را در بر می‌گیرد که می‌تواند نقش موثری در خدمات بهداشتی و درمانی معیشت پایدار روستائیان به دنبال داشته باشد.

عامل سوم

در این عامل متغیرهایی مانند دسترسی به آب آشامیدنی لوله کشی، برخورداری از برق و گاز، برخورداری از خدمات ارتباطی(تلفن، موبایل)، دسترسی به خطوط حمل و نقل و کیفیت راه های ارتباطی(خاکی، اسفالت) جای می‌گیرند. با توجه به ماهیت متغیرهای تاثیر گذار، عامل سوم تحت عنوان "دسترسی به تاسیسات" نامیده می‌شود. این عامل با مقدار ویژه ۱/۵۰۹ و در مجموع ۲۷/۸۵۹ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کند. لازم به ذکر است که این عامل، یکی از معیار مهم در دسترسی به خدمات بیان شده است.

عامل چهارم

متغیرهایی که در این عامل قرار می‌گیرند شامل تشویق و حمایت اهالی برای نوسازی مساکن، روشنایی معابر در سطح روستا، برخورداری مسکن شخصی، رضایت از مساحت و زیربنای مسکن، مقاومت مصالح به کار رفته در ساخت مسکن و مناسب بودن تعداد اتاق منزل با تعداد افراد خانواده است که بار عاملی این متغیرها بین ۰/۵۲۳ تا ۰/۷۶۲ است، لذا عامل چهارم با نام "ایجاد مسکن پایدار" نام گذاری

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

شده است، مقدار ویژه این عامل۱/۵۰۰ و در مجموع ۳۰/۱۳۲ درصد واریانس را به خود اختصاص داده است. مساکن روستاهای مورد مطالعه بیش تر از گل، چوب، سنگ و آجر شکل گرفته‌اند که توجه مسئولین دولتی و حمایت از مساکن روستایی می‌توان نقش مهمی در معیشت پایداری مناطق سکونت گاه‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه به دنبال داشته باشد.

عامل پنجم

در این عامل، متغیرهای سهولت دسترسی به معابر، سهولت رفت و آمد در سطح روستا، زیباسازی معابر در روستا و رعایت اصول فنی احداث معابر(رعایت عرض، شیب، حریم) جای دارند که مقدار ویژه این عامل، ۱/۴۷۶ و مقدار واریانس آن برابر ۳۲/۳۶۸ است. در این عامل، متغیر زیباسازی روستا با مقدار بار عامل ۰/۷۴۶ و متغیر سهولت رفت و آمد با مقدار ۰/۶۴۲ بیش ترین و کمترین بار عاملی را به خود اختصاص دادند. ماهیت متغیرهای فوق نشان می‌دهد که نام این عامل را می توان "شبکه ارتباطی" نهاد.

عامل ششم

در این عامل چهار متغیر بارگذاری شده است، به طوری که متغیر ایجاد زمینه تولید در روستا با مقدار بار عاملی ۰/۶۵۲، توسعه امکانات حمل و نقل با ۰/۵۸۹، سیستم تصیفه آب اشامیدنی با ۰/۵۴۶ و متغیر توسعه زیرساخت‌های جاده‌ای با ۰/۵۴۲ درصد بار عاملی رتبه‌های اول تا چهارم را به خود اختصاص داده است. مقدار ویژه این عامل، برابر با ۱/۴۷۱ و مقدار واریانس آن برابر ۳۴/۵۹۸ است. لذا چنان چه در متغیرهای فوق دقیق شویم، خواهیم یافت که این متغیرها نشان دهنده عامل "گسترش تجهیزات روستایی" در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

عامل هفتم

در این عامل متغیرهای دسترسی به اعتبارات مالی بانکی(وام) مقدار بار عاملی ۰/۷۴۵، کمک بلاعوض دولت برای جبران خسارات محصولات کشاورزی بار عاملی ۰/۶۵۴، توانایی مالی برای پرداخت اقساط وام بار عاملی ۰/۶۴۵، توانایی مالی برای جبران خسارات احتمالی بار عاملی ۰/۵۴۲ و تامین هزینه‌های جاری بار عاملی ۰/۴۵۶را به خود اختصاص دادند. مقدار ویژه این عامل ۱/۴۴۶ و مجموع واریانس آن ۳۶/۷۸۸ است. ماهیت متغیرهای فوق نشان می‌دهد که این متغیرها با نام "اعتبارات روستاییان" نامگذاری شده است.

عامل هشتم، نهم و دهم

برای عامل هشتم، می‌توان بیان کرد که متغیرهای دسترسی به بازار محلی برای رفع نیاز روزانه، دسترسی به بازار غیردائمی، دسترسی به مراکز تجاری با مقدار ویژه برابر ۱/۴۴۰ و مجموع واریانس برابر ۳۸/۷۹ نام "تجارت و بازار" را به خود اختصاص داد. در عامل نهم، متغیرهایی مانند سطح آموزش در کسب مهارت‌ها، دسترسی به مراکز آموزش، موسسات و ادارات است، مقدار ویژه این عامل برابر ۱/۷۴۳۷، و مقدار واریانس آن برابر ۴۱/۱۴۷ می باشد، که نام "آموزش و پرورش" بر آن نام گذاری شده است. در عامل دهم، متغیرهای افزایش سطح صنایع تولیدی با بار عاملی ۰/۶۲۱، ایجاد کارگاه های صنایع دستی ۰/۵۶۳ و افزایش سطح صنایع تبدیلی با بار عاملی ۰/۵۲۸ است، لذا نام "کارگاه‌های صنعتی و تولیدی" برای این عامل نام گذاری شده است. مقدار ویژه این عامل ۱/۴۲۳ و واریانس آن برابر با ۴۳/۳۰۹ است.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

این عامل نشان می‌دهد که یکی از عوامل موثر برای کاهش مهاجرت در منطقه مورد مطالعه می‌باشد و می‌تواند زمینه را برای اشتغال‌زایی و درآمدزایی فراهم کند. بنابراین اگر در این منطقه کارگاه های بیش-تری به وجود بیاید در پایداری معیشت روستاییان موثر خواهد بود.

عامل یازدهم

این عامل شامل چهار متغیر برخورداری از منابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب، انرژی)، حفظ منابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب)، حفظ اکوسیستم و پتانسیل‌های احیای آن و کیفیت منابع آب و خاک است، مقدار ویژه این عامل ۱/۴۱۸ و مقدار واریانس کل متغیرهای آن برابر با ۴۵/۴۵۷ است، نام این عامل "پایدار محیط" است.

عامل دوازدهم و سیزدهم

این عامل شامل متغیرهای سطح پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی در روستا با بار عاملی ۰/۵۶۹، دسترسی به اینترنت با ۰/۵۸۹ و تقویت شبکه‌های اجتماعی با ۰/۶۴۲ است، مقدار ویژه این عامل برابر با ۱/۴۰۹ و مقدار واریانس آن برابر ۴۷/۵۹۳ است، این عامل تحت عنوان "شبکه‌های ارتباطی و مجازی" نام‌گذاری شده است. عامل سیزدهم شامل متغیرهای آگاهی در راستای کاهش تخریب و بهره‌برداری از منابع طبیعی، آموزش و آگاهی برای حفظ مراتع و خاک، آموزش و آگاهی برای حفظ منابع آب و گسترش فضای سبز در سطح روستا است مقدار ویژه عامل ۱/۳۸۹ و مقدار واریانس آن برابر ۴۹/۷۱۰ است. نام این عامل تحت عنوان "آموزش زیست محیطی" نام گذاری شده است.

عامل چهاردم و پانزدهم

عامل چهاردهم شامل متغیرهای دسترسی به امکانات تفریحی(پارک، شهر بازی) با بار عاملی ۰/۵۶۳، امکانات تفریحی(پارک، امکانات ورزشی عمومی) با ۰/۵۴۱، امنیت در روستا با ۰/۵۶۳، مشارکت اهالی روستا با ۰/۵۴۳، اعتماد اجتماعی و نهادی با ۰/۵۷۸ وجود انجمن‌ها با ۰/۶۴۵، فاصله دسترسی به زمین بازی در روستا با ۰/۶۵۶ و دسترسی به امکانات و خدمات ورزشی با ۰/۵۱۶ است. مقدار ویژه این عامل ۱/۳۸۷ و مقدار واریانس آن برابر ۵۱/۸۱۱ است. با توجه به ماهیت متغیرها، این عامل "اوقات فراغت" نام گذاری شده است. در عامل پانزدهم، متغیرهای دسترسی به اماکن مذهبی با بار عاملی ۰/۵۳۱ و دسترسی به کتابخانه عمومی با ۰/۵۳۴ قرار دارد، مقدار ویژه این عامل ۱/۳۸۴ و مقدار واریانس آن برابر ۵۳/۹۰۸ است، این عامل "کانون فرهنگی" نام گذاری شده است.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

جدول ۸. متغیرهای هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس چرخش یافته

عامل ها	متغیرها	بار عاملی
درآمدزایی و اشتغال‌زایی	افزایش سطح درآمد	۰/۸۲۶
	افزایش میزان پس‌انداز	۰/۷۹۴
	افزایش تنوع شغلی در سطح روستا	۰/۷۷۳
	کاهش بیکاری	۰/۷۷۸
	بهبود فعالیت کشاورزی	۰/۷۶۴
	دسترسی به شعب بانکی	۰/۶۶۵
بهداشتی	دسترسی به خدمات بهداشتی	۰/۷۵۶
	دسترسی به اب اشامیدنی سالم	۰/۶۶۲
	جمع آوری زباله در سطح روستا	۰/۶۵۸
	شرایط استفاده از بیمه درمانی	۰/۶۷۵
تاسیساتی	دسترسی به اب آشامیدنی لوله کشی	۰/۶۵۲
	برخورداری از گاز	۰/۵۶۸
	برخورداری از برق	۰/۷۵۶
	برخورداری از خدمات ارتباطی(تلفن، موبایل)	۰/۵۶۸
	دسترسی به خطوط حمل و نقل	۰/۷۶۸
	کیفیت راه های ارتباطی(خاکی، اسفالت ...)	۰/۵۶۲
مسکن	تشویق و حمایت اهالی برای نوسازی مساکن	۰/۶۵۲
	روشنایی معابر در سطح روستا	۰/۷۶۲
	برخورداری مسکن شخصی	۰/۶۲۱
	رضایت از مساحت و زیربنای مسکن	۰/۶۲۱
	مقاومت مصالح به کار رفته در ساخت مسکن	۰/۶۲۵
	مناسب بودن تعداد اتاق منزل با تعداد افراد خانواده	۰/۵۲۳
شبکه معابر	سهولت دسترسی به معابر	۰/۶۴۴
	سهولت رفت و امد در سطح روستا	۰/۶۴۲
	زیباسازی معابر در روستا	۰/۷۴۶
	رعایت اصول فنی احداث معابر(رعایت عرض، شیب، حریم ...)	۰/۶۷۸
تجهیزاتی	توسعه زیرساخت جاده ای روستایی	۰/۵۴۲
	سیستم تصفیه آب اشامیدنی	۰/۵۴۶
	ایجاد زمینه تولید در روستا	۰/۶۵۲
	توسعه امکانات حمل و نقل	۰/۵۸۹
اعتبارات	میزان تامین هزینه های جاری	۰/۴۵۶
	توانایی مالی برای جبران خسارات احتمالی	۰/۵۴۲
	کمک بلاعوض دولت برای جبران خسارات محصولات کشاورزی	۰/۶۵۴
	دسترسی به اعتبارات مالی بانکی(وام)	۰/۷۴۵
	توانایی مالی برای پرداخت اقساط وام	۰/۶۴۵
تجاری	دسترسی به بازار محلی برای رفع نیاز روزانه	۰/۸۶۵
	دسترسی به بازار غیردائمی	۰/۶۸۴
	دسترسی به مراکز تجاری	۰/۵۶۴
آموزش و پروش	سطح آموزش در کسب مهارت‌ها	۰/۷۴۵

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

	دسترسی به مراکز امو ش، موسسات و ادارات	۰/۵۴۲
کارگاه های صنعتی و تولیدی	ایجاد کارگاه های صنایع دستی	۰/۵۶۳
	افزایش سطح صنایع تولیدی	۰/۶۲۱
	افزایش سطح صنایع تبدیلی	۰/۵۲۸
پایداری محیط	برخورداری ازمنابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب، انرژی)	۰/۵۴۸
	حفظ منابع طبیعی(خاک، پوشش گیاهی، آب...)	۰/۵۶۹
	حفظ اکوسیستم و پتانسیل های احیای آن	۰/۵۴۲
	کیفیت منابع آب و خاک	۰/۶۲۱
شبکه های ارتباطی و مجازی	سطح پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی در روستا	۰/۵۶۹
	میزان دسترسی به اینترنت	۰/۵۸۹
	تقویت شبکه‌های اجتماعی	۰/۶۴۲
آموزش زیست محیطی	آگاهی در راستای کاهش تخریب و بهره برداری از منابع طبیعی	۰/۶۵۲
	آموزش و آگاهی برای حفظ مراتع و خاک	۰/۵۱۲
	آموزش و آگاهی برای حفظ منابع اب	۰/۵۳۴
	گسترش فضای سبز در سطح روستا	۰/۵۷۸
اوقات فراغت	امکانات تفریحی(پارک، امکانات ورزشی عمومی...)	۰/۵۶۳
	دسترسی به امکانات تفریحی(پارک، شهر بازی ...)	۰/۵۴۱
	میزان امنیت در روستا	۰/۵۶۳
	میزان مشارکت اهالی روستا	۰/۵۳۴
	میزان اعتماد اجتماعی و نهادی	۰/۵۷۸
	وجود انجمن ها	۰/۶۴۵
	فاصله دسترسی به زمین بازی در روستا	۰/۶۵۶
	دسترسی به امکانات و خدمات ورزشی	۰/۵۱۶
کانون فرهنگی	دسترسی به اماکن مذهبی	۰/۵۳۱
	دسترسی به کتابخانه عمومی	۰/۵۳۴

۵) نتیجه‌گیری

فقر از مهم‌ترین چالش‌هایی است که جوامع به ویژه جوامع روستایی با آن مواجه بوده است. از این رو، رویکردهای مختلفی برای کاهش و ریشه کن کردن فقر مطرح شده است. یکی از این رویکردها مشهور، رویکرد معیشت پایدار است که در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد. بنابراین این رویکرد بر تفکر جامع و یکپارچه در مورد کاهش فقر و توسعه روستایی تاکید داشته و توجه محققین بسیاری را به خود جلب کرده است. بنابراین توسعه و تسهیل معیشت پایدار روستایی، نیازمند آگاهی از شاخص‌ها و متغیرهای تاثیرگذار در آن می‌باشد. به لحاظ نظری، با اتکا به چرخه معیشت پایدار در مطالعات روستایی، می‌توان بسترهای لازم را برای توسعه معیشت پایدار فراهم ساخت. این چرخه شامل توانمند سازی و توسعه ظرفیتی است که می‌تواند تقویت‌کننده توانایی‌ها و ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل موجود در نواحی روستایی برای به کارگیری در توسعه معیشت پایدار باشد، اما باید توجه داشت، از آن جایی که معیشت پایدار بر اساس رویکرد نظری توسعه شکل گرفته و متشکل از شاخص‌های مختلف است، دست‌یابی به معیشت پایدار بدون در نظر داشتن کلیه جنبه‌های تاثیرگذار در معیشت امکان‌پذیر نیست. بنابراین، در جهت شناخت شاخص‌های

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

تاثیرگذار در معیشت پایدار روستایی باید تلاش شود و در فرایند سیاست گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت روستایی به صورت کل‌گرا و به هم پیوسته به شاخص‌ها توجه شود. لذا به منظور بررسی عوامل موثر در تقویت معیشت روستایی در دهستان مذکوره از توابع شهرستان ساری این تحقیق صورت گرفت. نگرش مردم محلی در ۳۰ روستای این دهستان مورد بررسی و سنجش قرار گرفت، و برای پاسخ به سوالات مطرح شده در تحقیق از تحلیل عاملی بهره گرفته شد. بنابراین مقدار KMO برای عوامل موثر در تقویت معیشت پایدار ۰/۹۲۴ و مقدار بارتلت ۹۷۶۴/۲۷۹ به دست آمد که در سطح ۹۹٪ اطمینان، معنادار بود. یافته‌های تحقیق نشان داد، که ۱۵ عامل شناسایی و در مجموع ۵۳/۹۰۸ درصد از کل واریانس متغیرها تبیین نمود. به طوری که عامل اول، یعنی درآمد و اشتغال‌زایی با مقدار ویژه (۱۵/۳۵)، بیش از ۱۵/۳۵۰ درصد از کل واریانس ها را تبیین کرد و عامل پانزدهم با عنوان کانون فرهنگی با مقدار ویژه ۱/۳۸۴ و مقدار واریانس ۵۳/۹۰۸ آخرین عامل را به خود اختصاص داده است. بنابراین در یک جمع بندی کلی می توان ذکر کرد، که تمامی عوامل مذکور در مجموع ۵۳/۹۰۸ درصد واریانس کل متغیرها را تبیین می‌کنند و ۴۷/۰۰۲ درصد از واریانس باقی مانده مربوط به سایر عواملی است که پیش‌بینی آن‌ها مسیر نشده است. در ضمن از میان ۷۵ متغیر مورد بررسی در مجموع ۶۵ متغیر در تبیین عوامل دخالت داشتند و مابقی به این علت که بار عاملی آن‌ها کمتر از ۰/۵ بود از تحلیل حذف گردیدند.

نتایج تحلیل نشان می‌دهد که اثرگذاری شاخص از دیدگاه مردم محلی متفاوت است که باید مورد توجه قرار گیرند و زمینه‌های بسترسازی آن ها فراهم شود. بنابراین عامل اول یعنی اشتغال زایی و درآمد، که نقش مهم و حیاتی در معیشت پایدار روستاییان دارد و از نیازهای اساسی آن ها محسوب می‌شود، لازم است مورد توجه ویژه قرار گیرد و اقداماتی در زمینه بهینه کردن کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با قابلیت‌های محلی و منطقه ای صورت پذیرد. از تجزیه و تحلیل داده‌های مورد مطالعه می‌توان استنباط نمود که بررسی شاخص‌ها و اولویت‌بندی آن ها در راستای تامین نیازهای روستاییان خیلی موثر است. بنابراین راهکارهایی را می‌توان برای تقویت معیشت پایدار روستایی در محدوده مورد مطالعه پیشنهاد کرد، اول آن که با توجه به نیازهای اقتصادی افراد ساکن و فعال در نواحی روستایی از طریق تنوع بخشی فعالیت‌ها و تنوع روش‌های درآمدزایی و تشویق بیش تر در این زمینه در جهت فراهم ساختن فرصت‌های شغلی گوناگون و ایجاد ثروت و بهبود استانداردهای زندگی روستاییان به خصوص آن دسته از افرادی که فعالیت غالب معیشت آن ها کشاورزی است، گام موثری برداشت. دوم به شاخص‌هایی که از نگاه مردم محلی اولویت اول را به خود اختصاص دادند، و همچنین به اولویت‌بندی سایر شاخص‌های مورد استفاده در تحقیق که رتبه‌های اول تا پانزدهم را داشتند توجه شود.

۶) منابع

- اسحاقی میلاسی، فاطمه، محمودی، بیت الله، (۱۳۹۷)، **ارزیابی و اولویت‌بندی معیارها و شاخص های معیشت پایدار روستایی ایران با استفاده از روش دلفی**، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، سال ۵، شماره ۱۸، صص۲۳۲-۲۱۷.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

- توکلی، مرتضی، احمدی، شیرکو، فاضل نیا، غریب، (۱۳۹۵)، **تحلیل عوامل موثر بر معیشت روستایی، بررسی موردی: روستاهای شهرستان سردشت**، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۰، شماره ۵۸، صص ۸۱-۶۳.
- جمعه پور، محمود، (۱۳۹۶)، **مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی، دیدگاه‌ها و روش‌ها**، تهران: انتشارات سمت.
- چمبرز، رابرت، (۱۳۹۶)، **توسعه روستایی، اولویت‌بخشی به فقرا(حمایت از اقشار اسیب پذیر)**، ترجمه مصطفی ازکیا. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- حیدری ساربان، وکیل، عبدپور، علیرضا، (۱۳۹۸)، **عوامل بهبود معیشت پایدار روستایی از دیدگاه ساکنان محلی، مطالعه موردی: شهرستان اردبیل**، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۹، شماره ۵۴، صص ۴۶-۲۳.
- رومیانی، احمد، سجاسی‌قیداری، حمدالله، شایان، حمید، سنایی‌مقدم، سروش، (۱۳۹۶)، **نیازمندهای روستاییان برای دستیابی به معیشت پایدار، مطالعه موردی: بخش سرفاریاب، شهرستان چرام**، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۲۰، صص ۲۰۳-۱۸۷.
- ریاحی، وحید و سلطان آبادی، ملیحه(۱۳۹۷)، **اثرات اقتصادی هدفمندی یارانه‌ها بر معیشت خانوارهای روستایی شهرستان خوشاب**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۷، شماره ۲۳، صص ۱۱۲-۹۵.
- سجاسی‌قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره، شکوری فرد، اسماعیل، (۱۳۹۵)، **سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد**، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۱۳، صص ۲۱۶-۱۹۷.
- شهرکی، محبوبه، شریف زاده، مریم، (۱۳۹۴)، **ارزیابی جایگاه آبزی پروری در معیشت پایدار روستایی کشاورزان شهرستان زاهدان**، مجله پژوهش های روستایی، سال ۶، شماره ۲۱، صص ۱۱۶-۹۷.
- علی بیگی، امیرحسین، موسوی مطلوب، سیده سارا، (۱۳۹۱)، **نقش توسعه بخش کشاورزی در کاهش فقر و معیشت پایدار روستاییان**، همایش مدیریت سرمایه و استعدادهای کشاورزی در پرتو صنعت و تجارت در استان زنجان، صص ۱۰-۱.
- علی مددی، علی، نظری، عبدالحمید، مرادی، محمود و غفاری، رامین، (۱۳۹۵)، **اثرات طرح هدفمندی یارانه-ها بر الگوی مصرف خانوارهای روستایی با رویکرد معیشت پایدار در شهرستان های کلات و بینالود**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۱، شماره ۲، صص ۱۱۸-۹۷.
- فیروزآبادی، سیداحمد، عظیم زاده، دلارام، (۱۳۹۱)، **فقر روستایی و تخریب محیطزیست، مورد مطالعه: روستاهای سرخون و بیدله از توابع استان چهارمحال و بختیاری**، مجله توسعه محلی(روستایی- شهری)، سال ۴، شماره ۲، ص:۱۲۰-۹۹.
- قدیری‌معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا، جمعه‌پور، محمود، باغیانی، حمید رضا، (۱۳۹۴)، **سطح بندی سرمایه های معیشتی در روستاهای گردشگری کوهستانی، مورد: دهستان بالاطالقان در شهرستان طالقان**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴، شماره ۱۲، صص ۱۸-۱.
- کرمی‌دهکردی، انصاری، افشین، (۱۳۹۱)، **تاثیر طرح‌های مرتعداری آبخیزداری بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی در شهرستان زنجان**، نشریه فن‌آوری‌های نوین کشاورزی، سال ۵، شماره ۲، صص ۱۰۷-۷۹.
- Bond, R., Mukherjee, N., 2002, **Livelihood Asset Status tracking: An Impact Monitoring Tool**?, Journal of International Development, Vol. 14, No. 6, PP. 805-815.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]

- Campos, A.P.,Villani, C., Davis, B., Takagi, M., 2018, **Ending Extreme Poverty in Rural aAreas Sustaining Livelihoods to Leave no one Behind, Publisher:** Food and Agriculture Organization of the United Nations(FAO).
- Chambers, R., 2012, **Ideas for development,** Earthscan Publications.
- Chen, H., Shivakoti, G., Zhu, T., Maddox, D., 2012, **Livelihood Sustainability and Community Based co-Management of Forest Resources in China** Conroy, C., Litvinoff**: Changes and Improvement**, Environmental Management, Vol. 49, No. 1, PP. 219–228.
- Conroy, C., Litvinoff, M., 2013, **The Greening of Aid: Sustainable Livelihoods in Practice,** Routiedge Publications.
- Ellis, F., Biggs, S., 2001, **Evolving Themes in Rural Development 1950s-2000s, Development Policy Review**, Overseas Development Instiute, Vol. 19, No. 4, PP. 437-448.
- Kabir, M.S., Hou, X., Akther, R., Wang, J., Wang, L., 2012, **Impact of Small Entrepreneurship on Sustainable Livelihood Assets of Rural Poor Women in Bangladesh,** International Journal of Economics and Finance, Vol. 4, No. 3, PP. 265-280.
- Koberlein, M., 2003, **Living from Waste: Livelihood of the Actors Involved in Delhi's Informal Waste Recycling Economy**, Publisher: Verlag für Entwicklungspolitik.
- Mphande, F.A., 2016, **Infectious Diseases and Rural Livelihood in Developing Countries,** Springer Publications, doi: 10.1007/978-981-10-0428-5.
- Phillips, J., Potter, R.B., 2003, **Social Dynamics of Foreign-Born and Young Returning Nationals to the Caribbean: A Review of the Literature**, Publisher: University of Reading.
- Pingali, P., Anaka, A., Mathew, A., Andaleeb, R., 2019, **Rural Livelihood Challenges: Moving out of Agriculture**, Publisher: Palgrave Macmillan, Cham
- Scoones, I., 1998, **Sustainable Rural Livelihoods:** A Framework for Analysis, Published by IDS.
- Shen, F., Hughey, K.F.D., Simmons, D.G., 2008, **Connecting the Sustainable Livelihoods Approach and Tourism: A Review of the Literature**, Journal of Hospitality and Tourism Management, VoL.15, No. 1, PP. 19-31.
- Sinding, W.S., 2009, **Population, Poverty and Economic Development.** Biological Sciences, Vol. 364, No. 1532, PP. 3023-3030.
- Tegebu, F.N., Balana, B.B., Muys, B., Tollens, E.f., 2008, **Household Livelihood Strategies and Forest Dependence in the Highlands of Tigray**, Agricultural Systems, Vol. 98, No. 2, PP. 147-155.
- Xu, D., Zhang, J., Rasul, G., Liu, Sh., Xie, F., Cao, M., Liu, E., 2015, **Household Livelihood Strategies and Dependence on Agriculture in the Mountainous Settlements in the Three Gorges Reservoir Area**, **China**, Sustainability, Vol. 7, No. 2, PP. 4850-4869.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-10-12]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1400.10.35.10.8]